

To všechno souvisí s tím, že ta společnost je v totálním jaksi šoku ze svého, ta společnost – zhroutila se jí jakási struktura jistot, na kterou byla zvyklá, není schopna tak rychle si vybudovat novou strukturu hodnot a jistot a navíc ten komunismus obepínal země, které i ve své předchozí, předkomunistické historii neměly dořešeny problémy své státnosti, svého státního bytí, svých vzájemných vztahů. A vlastně to všechno, co nastřádala historie, teď náhle vybuchlo s tím, že se roztrhl ten příkrov toho komunistického panství, tak prostě vyhrězly problémy, které se nastřádaly nejen během tohoto panství, ale i po dlouhá staletí předtím.

Václav Havel, rozhovor pro polský deník Gazeta Wyborcza (1993)

Krutý etnický konflikt na Balkáně potvrdil, že nacionalismus ve své nejhorší podobě se může kdykoliv probudit. Nebylo náhodou, že se tak stalo zrovna v Jugoslávii, která se po druhé světové válce postupně konstituovala jako federace šesti republik: Srbska, Chorvatska, Bosny a Hercegoviny, Slovinska, Makedonie a Černé Hory, a kde nadto v rámci Srbska existovaly i dvě autonomní oblasti: Vojvodina a Kosovo (s většinou jugoslávských Albánců). Problémem bylo, že v každé republice žily jinonárodní menšiny. Společný nadnárodní stát, v němž žili jižní Slované a další národy, bez ohledu na to, zda jsou pravoslavní, katolíci či muslimové, měl v sobě zakódované značné rozpory.

Smrtí prezidenta Josipa Broze Tita skončila v roce 1980 jedna dějinná etapa, v níž byla idea společného státu systematicky pěstována. Fakticky se však kolektivní jugoslávská identita drolila již dříve, což ukazoval odpor vůči koncepci jednotného srbochorvatského jazyka.⁶¹³ Nesoulad

⁶¹³ RYCHLÍK, Jan a PERENČEVIĆ, Milan. *Dějiny Chorvatska*. Praha: NLN, 2020, s. 341–343.

podtrhla i ústava z roku 1974, která obsahovala silné konfederativní prvky. Stabilitu za Tita zajišťovalo to, že všechny tři etnické skupiny (Srbové, Chorvati a Muslimové) měly svá práva a zájmy garantovány ústavním pořádkem. Kolektivní vedení, které Tita nahradilo, však už nemělo jeho autoritu. V 80. letech navíc idea beztržní socialistické společnosti přestala být přitažlivá a v jednotlivých částech země i proto narůstaly odstředivé nacionální tendence, což bylo umocněné špatnou ekonomickou situací.⁶¹⁴ S tím souvisel i tlak na ústavní změny.

Pád komunismu a změny ve východní a střední Evropě dále uvolnily stavidla pro vzestup nacionálního pnutí ve všech částech země. V Srbsku narůstaly radikální hlasy volající po sjednocení všech Srbů. Volby, které se v Chorvatsku a Slovinsku konaly v dubnu 1990, přinesly vítězství stran usilujících o nezávislost. Další rozbušku v celém státě představovala nová srbská ústava ze září 1990, která fakticky rušila autonomii Kosova. Již v prosinci 1990 Slovinci v referendu vyjádřili silnou touhu po nezávislosti, souběžně spolu s Chorvaty se pokoušeli vyjednat ústavu na konfедераčním základě. Prakticky šlo o způsob, jak se zbavit společného státu. V květnu 1991 se v Chorvatsku uskutečnilo referendum, které dopadlo podobně jako hlasování ve Slovinsku.

Když 25. června 1991 Slovinsko a Chorvatsko na základě předchozích referend vyhlásily nezávislost, mířil společný stát k zániku. Deseťdenní válka mezi slovinskými silami a Jugoslávskou lidovou armádou (JNA), které dominovali Srbové, trvala od 27. června do 7. července 1991 a skončila tím, že jugoslávské síly ustoupily.⁶¹⁵ V Chorvatsku však byla situace po etnické a teritoriální stránce komplikovanější. Na přibližně třetině jeho území žilo srbské obyvatelstvo, které tvořilo asi dvanáct procent z celkového počtu populace. Srbové žijící v Chorvatsku se začali silně bouřit, rýsoval se vznik separatistické Republiky Srbská Krajina.

Konflikt přerostl ve střet dvou nacionalistických režimů – záhřebského a bělehradského. První izolované střety mezi chorvatskými Srby a chorvatskými policejními silami se uskutečnily již na jaře roku 1991. Po vyhlášení nezávislosti v některých regionech vypukly větší konflikty

⁶¹⁴ Tamtéž, s. 353–356.

⁶¹⁵ ECONOMIDES, Spyros a TAYLOR, Paul. Former Yugoslavia. In: BERDAL, Mats a ECONOMIDES, Spyros. *United Nations Interventionism 1991–2004*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2007, s. 66.